

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНТЕНСИВНОГО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

О. М. МУДРА

Для громадян нашої держави особливої актуальності набувають потреби в самореалізації, самовдосконаленні та розкритті свого творчого потенціалу. Широкі можливості для цього відкриваються завдяки вдосконаленню в Україні системи неперервної освіти. В умовах інтеграційного й соціального розвитку, дорослі люди віком від 20 до 45 років володіють потужним потенціалом для професійного зростання і є найбільш мобільною групою, здатною швидко й адекватно реагувати на поточні зміни та реорганізаційні процеси.

Інтенсивне навчання дає змогу дорослим здобути необхідні знання за короткий термін і визначити для себе пріоритети й можливості якнайшвидшого оволодіння прогнозованою діяльністю без відриву від виробничої діяльності та менших затрат часу і коштів. Щоб реалізувати завдання інтенсивного навчання, необхідно визначити оптимальні умови для організації інтенсивного навчального процесу для дорослих, врахувати психічні та інтелектуальні особливості розвитку людини в різні періоди життя тощо.

Сутність післядипломної освіти визначено Законом України "Про вищу освіту". У цьому документі зазначається, що післядипломну освіту треба розглядати як форму освіти дорослих, виходячи з їх індивідуальних потреб у набутті певних знань, виробленні навичок й умінь, особистісному і професійному зростанні [3].

Концепція неперервної освіти досліджується багатьма науковцями. Значний творчий внесок у її безпосереднє опрацювання було здійснено у наукових працях С. Архипової, С. Болтівець, В. Булгакової, С. Гончаренка, Е. Киричка, Л. Лук'янової, Л. Сігаєвої, С. Сухобської, Н. Федорової, М. Ноулз, А. Лор та ін.

Мета статті – проаналізувати актуальні питання вдосконалення інтенсивного навчання дорослих у системі неперервної освіти.

Характерною ознакою сьогодення є зростання темпів розвитку науки, техніки й суспільства загалом. Сучасна людина стикається з необхідністю рахуватися із соціальними стандартами, залучатися до різних видів діяльності. Однією з основних вимог сучасності є здійснення радикальних змін в освіті, вибір нових пріоритетів навчання й виховання особистості протягом усього життя, які б сприяли формуванню готовності фахівців до постійного підвищення свого професійного рівня.

Основним критерієм освіти у контексті Болонського процесу є якість підготовки фахівців, підвищення рівня їх кваліфікації та неперервна освіта.

Процес і результат такої освіти повинні забезпечуватися системою закладів та освітніх програм, спрямованих на збагачення фахових і загальнолюдських знань та вмінь. Завдання держави – сформувати сприятливе освітнє середовище для залучення до навчального процесу максимальної кількості дорослих.

До складу неперервної освіти в Україні входять понад 500 державних і недержавних вищих навчальних закладів. Загалом послугами такої системи навчання щороку користуються майже 300 000 дорослих. Щодо особливостей організації і функціонування післядипломної освіти, то кожній країні світу притаманні свої особливості. У Польщі, наприклад, освітою дорослих займаються різні громадські організації та товариства за рахунок тих, хто навчається, різних підприємств, установ, приватних організацій. В Індії навчання для дорослих організовують провідні навчальні заклади. У Швеції навчання дорослих здійснюється, здебільшого, через народні університети (їх понад 100).

В Японії така освіта має "громадський характер" і виявляється, переважно, у формах семінарів, тренінгів, заочних курсів, через мережу Інтернет. У Китаї функціонує близько 1 300 спеціальних шкіл для дорослих, більшість із яких є державними [2].

Ускладнення та мобільність сучасного суспільного життя, розширення сфер діяльності людини, обмеження набутих компетентностей порушили питання про нездатність середньої та вищої школи навчити раз і назавжди. Постає питання щодо розвитку освіти, яка дає людині змогу пристосуватися до нових умов, сприяє навчанню упродовж життя, оскільки успішний розвиток людини можливий лише за умови безперервної освіти (*lifelong learning*) [7, с. 264].

Науковці Е. Киричок, М. Соловей сформулювали ключові принципи, на підставі яких розвивається сучасна освіта дорослих: нові базові знання та навички, збільшення інвестицій у людські ресурси, інноваційні методики викладання й навчання [4]. Отже, як зазначають автори, серед основних принципів освіти впродовж усього життя в Україні можна виокремити такі, що обумовлені не лише реальною ситуацією, а й законами про освіту: доступність освіти, послідовність та спадковість її здобуття, державна підтримка освіти на всіх її рівнях [4].

На думку Л. Сігаєвої, освіта дорослих виконує три взаємопов'язані функції: компенсаційну, адаптивну та розвивальну. Реалізація неперервної освіти проходить більш вдало, якщо вона ґрунтується на принципах: наступності базової та додаткової освіти; взаємозв'язку організації освіти та самоосвіти дорослих; гнучкості та диференціації змісту; єдності навчання з практичною діяльністю; матеріального стимулювання й морального заохочення [7, с. 267].

Досягнути цього можна шляхом формування мережі закладів освіти дорослих із привабливим іміджем та перспективою, демонстрації зв'язку між навчанням та активним способом життя, визнання серед національних пріоритетів участі в освіті людей різного віку [2].

Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих Академії педагогічних наук України розроблено основні концептуальні положення освіти дорослих. Мета концепції полягає у формуванні цілісної, відкритої, гнучкої національної системи освіти дорослих. На основі мети зазначено цілі освіти дорослих, а саме: розширення можливостей для освіти дорослих громадян; створення можливостей для постійного удосконалення особистості, її адаптації до соціально-економічних змін як у країні, так і світі; сприяння кожній особистості незалежно від вікової, статевої належності, освіти та соціального досвіду відчувати себе активною та перспективною [5].

На сьогоднішній день освіта дорослої людини спонукає не лише гарантувати професійну зайнятість, а й забезпечити всебічний розвиток та самовдосконалення особистості. Згідно з матеріалами ІХ Міжнародного «Тижня Освіти Дорослих» в Україні, саме освіта дорослих є одним із унікальних засобів стабільного розвитку суспільства у ХХІ столітті.

Всеукраїнське координаційне бюро, узагальнивши побажання дорослих громадян нашої країни, називає найважливіші з них [1]:

1. Здійснювати освіту дорослих на загальнодержавному рівні як пріоритетний напрям державної політики. Вжити законодавчих й інших необхідних заходів для розвитку освіти як цілісної системи, що забезпечуватиме гарантії і права кожного громадянина на пожиттєву освіту.

2. Створити у структурі адміністрації Президента й уряду державний орган з освіти дорослих і просвітницької діяльності з урахуванням того, що бюджетні зобов'язання щодо підвищення рівня освіченості дорослого населення повинна виконувати насамперед держава, яка збирає податки з дорослих людей, забезпечуючи тим самим спільний національний інтерес усього нашого народу.

Як зазначали учасники ІХ Міжнародного «Тижня Освіти Дорослих», в Україні для підвищення ефективності подальшого розвитку системи освіти дорослих необхідно: більшою мірою враховувати різноманітність індивідуальних вимог і підходів до навчання дорослих; забезпечити змістовність та збалансованість форм навчання; максимально враховувати потреби та інтереси слухачів, а також умови професійної діяльності; формувати позитивної мотивації до самоосвіти; створювати умови для обміну думками, результатами набутого досвіду [1, 2, 4, 5].

Освіта дорослих характеризується низкою особливостей. Розвиток мислення, уваги та пам'яті у дорослих людей обумовлені насамперед такими факторами, як освітній та життєвий досвід, готовність до спілкування, навчальна та трудова діяльність. Урахування особливостей розвитку цих факторів і посилення когнітивного аспекту дає змогу зробити процес інтенсивного навчання дорослих ефективнішим. Наявність у дорослих високого рівня мотивації дозволяє отримати в інтенсивному

навчанні позитивні результати за коротший проміжок часу, на відміну від підготовки слухачів іншої вікової категорії. Дорослий слухач після інтенсивного, навіть короткотривалого (близько 10 хвилин) навчання здатний зберігати у пам'яті більшу частину інформації, набуті навички, а також використовувати засвоєне впродовж одного року і більше [6, с. 62]. До уваги потрібно брати і практичні потреби дорослої людини, які, без сумніву, суттєво відрізняються від потреб шкільної чи студентської категорії, оскільки дорослі зацікавлені у практичному застосуванні набутих знань у своїй професійній діяльності. Раціональне використання рівня базової підготовки у процесі інтенсивного навчання також сприяє досягненню високих результатів, а уява допомагає уникнути втоми, активізувати роботу підсвідомості, ліквідувати психологічні бар'єри дорослого слухача.

На нашу думку, при інтенсивному навчанні дорослих необхідно *враховувати* освітній досвід слухача; психологічні і вікові особливості розвитку функцій мислення, мовлення, уваги та пам'яті; емоційні фактори, що суттєво впливають на успіх у навчальній діяльності; соціальне становище слухачів; прийоми навчання та види прогнозованої діяльності; раціональне використання рівня базової підготовки; соціолінгвістичну компетенцію; *посилювати* когнітивний аспект у процесі навчання, спираючись на наявний життєвий та освітній досвід дорослих; рівень мотивації; групові форми соціально-детермінованої взаємодії. Одним зі способів спонукати дорослу людину до навчання є посилення мотивації та зменшення перешкод, оскільки мотивуючими факторами для неї є інтерес та забезпечення прогностичного характеру діяльності.

Відомі численні спроби знайти ефективний метод навчання дорослих. До 80-х рр. XIX століття серед науковців не існувало єдиної думки у визначенні методичних систем інтенсивної підготовки.

Продуктивним способом організації інтенсивного навчального процесу дорослих є моделювання. Для досягнення практичної мети вважаємо за доцільне використовувати відповідні *методи* (активізації резервних можливостей особистості й колективу, метод „умовного занурення” в інформаційне середовище) та педагогічні *підходи* (комунікативний, особистісно-діяльнісний).

У виборі того чи іншого методу інтенсивного навчання виходимо з того, що він повинен *відповідати віковим* особливостям слухачів, психологічній підготовці та їх можливостям, практичній меті навчального курсу, особливостям умов навчального процесу, можливостям та компетентності викладачів, специфіці змісту навчального матеріалу, рівню профільної підготовки слухачів; *бути* простим і цікавим для викладача та слухача, результативним для дорослих; *забезпечувати* активізацію прогнозованої діяльності у процесі соціально-детермінованої взаємодії, необхідне співвідношення різних видів діяльності, зростання темпу й обсягу засвоюваного матеріалу, поступове ускладнення завдань та вправ, постійний інтерес дорослих слухачів до навчальної діяльності, успіх непередбаченої/творчої діяльності.

Ефективними методами організації навчальної роботи вважаємо: «уявний мікрофон», навчання за моделлю, «мозковий штурм», дебати, рольові ігри, «бджолині групи», тестування, анкетування, методи порівняння та протилежностей, ірраціональні, інтерактивні, творчо-конструктивні методи, а також форми організації навчання – групові, парні, індивідуальні тощо.

У процесі розвитку державотворчих процесів, пов'язаних із вимогами суспільства, актуальним та важливим є рівень володіння мовою. Закцентуємо увагу на тому, що найбільш дієвими є інтенсивні мовні курси, оскільки саме у навчанні іноземних мов людей, зібраних у групи відповідних вікових категорій, найбільш чітко простежується процес реалізації інтенсивного навчання. Звідси, спостерігається поява різних інтенсивних курсів (журналістів, мовні курси), що, як явище, немає системного характеру.

Узагальнюючи зазначене, можна сформулювати загальні принципи проектування освітніх програм навчання дорослих у контексті андрагогічного підходу: організація навчального процесу на основі способу моделювання; використання педагогічних методів та засобів, основою яких є персоналізація та продуктивна взаємодія слухачів та викладачів; включення в зміст освітніх програм соціально-політичного та соціально-економічного контекстів життя та професійної діяльності, оскільки вони не лише розширюють, а й інтегрують інформаційно-пізнавальну, соціально-професійну та соціально-комунікативну сфери; оптимізація засобів педагогічного впливу і створення середовища

особистісного розвитку, індивідуалізація освітньої діяльності на основі діагностичної оцінки особистісно-професійного потенціалу слухачів; психологічний супровід освітньої діяльності; належна андрагогічна підготовка викладачів та їх навчання інтенсивним технологіям; ефективно поєднання теоретичного та практичного планів у змісті програм; створення рефлексивного середовища, що сприяє розвитку суб'єктів освітнього процесу.

Проблема розвитку, удосконалення, інтенсифікації процесу навчання дорослих завжди була однією з актуальних проблем освіти. Ретельно відібрані ефективні форми і методи роботи, оптимальні прийоми навчання та види прогнозованої діяльності, врахування основних інтересів, потреб та мотивів дорослих слухачів, а також соціально-детермінована взаємодія сприяють забезпеченню системного підходу до розвитку професійних умінь у дорослих під час інтенсивного навчання.

Список використаної літератури:

1. Болтівець С. І. Освіта дорослих для безпеки громадян і організацій об'єднаної Європи / Сергій Іванович Болтівець – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uaed.uaforums.net/vt7.html?sid=dd78f8fddc5bb568ad2817fcff69d1>
2. Висока освіта впродовж життя // Персонал – 2006. – № 37 (188) 15-21 вересня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до тижневика : <http://www.personal-plus.net>
3. Держава і освіта. Закон України про вищу освіту // Освіта України. – 2002.–№ 17 . – С. 2–7.
4. Киричок Е. М. Освіта дорослих в контексті розвитку систем людинознавства / Е. М. Киричок, М. С. Соловей // Педагогічні науки. Соціальна педагогіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/8_DNI_2009/Pedagogica/43740.doc.htm
5. Лук'янова Л. Б. Концептуальні положення освіти дорослих / Л. Б. Лук'янова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Pedagogica/43099.doc.htm
6. Методические рекомендации по учету психологических особенностей взрослых в процессе обучения иностранному языку / метод. реком. разработ. И. Л. Витлиным. – Л., 1976. – 110 с.
7. Сігасва Л. Неперервна освіта – пріоритетний напрям розвитку педагогічної науки / Лариса Сігасва // Професійна освіта : педагогіка і психологія / за редакцією Тадеуша Левовицького, Іоланти Вільш, Івана Зязюна, Неллі Ничкало. – Польща.: Видавництво Вищої Педагогічної Школи у Ченстохові. – 2001. – С. 264–269.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, професор Л. М. Романішина.